

Összefoglalás

Az erdélyi ferences építészet kutatásának eredményeit az alábbiakban foglalhatjuk össze:

1. tézis: Az épületek mai állapotának rögzítése építészeti felmérés formájában

A kutatás során 14 erdélyi ferences kolostor, illetve templom (Szamosújvár, Szék, Kolozsvár, ferences templom, Torda, Torockószentgyörgy, Nagyenyed, Tövis, Gyulaféhevár, Alvinc, Szászváros, templom, Körösbánya, Szárhegy, Kézdivásárhely, kolostor, Medgyes, templom, Nagyszeben, templom) részletes építészeti felmérésére került sor. Az épületek többségéről korábban nem készült, illetve nem állt rendelkezésre teljes körű dokumentáció. További 6 épület (Dés, Szászváros, kolostor, Déva, Marosvásárhely, minorita templom és kolostor, Székelyudvarhely, kolostor, Szászsebes, kolostor, Medgyes, kolostor) meglévő alaprajzi felmérési dokumentációját gyűjtöttük össze, ellenőriztük és aktualizáltuk. 13 épület (Vajdahunyad, új templom, Kolozsvár, Farkas utcai templom, Kolozsvár, minorita templom, Kézdivásárhely, templom, Csíksomlyó, Nagyszeben, Fogaras, Kőhalom, Brassó, Beszterce) – köztük ma már nem álló épületek – alaprajzi rendszerét rögzítettük vázlatrajzon helyszíni bejárás során; az épületekről fellelhető korábban publikált alaprajzokat ellenőriztük, kiegészítettük a mai állapotnak megfelelően. A teljes felmérésre nem kerülő épületekről is készítettünk fényképes dokumentációt. A ma már nem álló épületekről (Vajdahunyad, régi kolostor, Csíksomlyó, régi templom, Marosvásárhely, ferences templom és kolostor, Esztelnek, Fehéregyháza) összegyűjtöttük a fellelhető rajzi és fényképes dokumentációkat.

Sor került egyéb, az erdélyi barokk templomépítészetet meghatározó épületek (Erzsébetváros, örmény templom, Nagyszeben, jezsuita templom), valamint a barokk építészeti formákat széles körben felhasználó falusi templomok (Kolozs, Harasztos, Katona, Csíksomlyó Szent Antal kápolna, Mezősámsond) felmérésére is.

Az épületek alapkutatóként megvalósult építészeti felmérése a kiindulópontja a további építészeti és történeti kutatásnak.

2. tézis: Az erdélyi ferences építészet emlékeinek építéstörténete

Az írott forrásanyagra támaszkodva elkészült az egyes épületek építéstörténeti vizsgálata, az egyes épületek periodizációja. A nyomtatott és a levéltári adatokat az épületek helyszíni vizsgálata során ellenőriztük, az ott szerzett tapasztalatokkal kiegészítettük, pontosítottuk. **Az építéstörténetre vonatkozó adatok alapján elkészítettük a ma álló, illetve alaprajzában ismert épületek építési periodizációs alaprajzait, melyeken elkülönítettük a középkori, a XVIII. század egyes évtizedeiből származó és a XIX-XX. századi épületrészeket.** Az egyes épületek építéstörténete helyszíni falkutatással, illetve az elpusztult épületrészek esetébe régészeti ásatással tehető árnyaltabbá.

3. tézis: Az erdélyi ferences templomok térszerkezeti vizsgálata

A rendelkezésre álló dokumentációk alapján elvégeztük a templomok építészeti szempontok szerinti tipológiai vizsgálatát. A vizsgálatba a ferences templomok mellett a XVIII. századi erdélyi egyházi építészet jelentősebb emlékeit is bevontuk. Elemeztük a templomok térrendszerét, feltártuk az egyes épületek közötti térszerkezeti összefüggéseket. A templomok homlokzati kialakítása szerint szintén tipológiai rendszert állítottunk fel. Vizsgáltuk a templomok és a kolostorok építészeti kapcsolatait, a liturgikus terek kialakítását.

Az erdélyi ferences templomok térrendszerét vizsgálva öt különböző tértípus különböztethető meg: középkori templomokban kialakított barokk tér (Kolozsvár, Medgyes, Körösbánya); középkori építészeti hagyomány továbbélése (Mikháza, Fogaras); minorita típusú tér (Nagyenyed, Kolozsvár, Marosvásárhely, Beszetrce); jezsuita tértípus (Székelyudvarhely); önálló fejlett barokk tér (Szamosújvár).

A templomok homlokzati rendszere szerint a következő típusokat különböztethetjük meg: homlokzati torony nélkül (vagy huszártoronnyal, illetve a homlokzat síkjához képest hátrahúzott toronnyal) épült homlokzatok; egy, tengelyben elhelyezett homlokzati toronnyal épült homlokzatok; egy, oldalt elhelyezett homlokzati toronnyal épült homlokzatok; két homlokzati toronnyal épült homlokzatok.

Az építészeti tagozatok vizsgálatával az építészeti terek alaktani jellemzőit, összefüggéseit elemeztük.

A tipológiai vizsgálatok során egyértelműen körülhatárolható épületcsoportokat különböztettünk meg az erdélyi barokk kori ferences templomépítészetben belül:

- **Középkori templomok materiális felhasználásával, vagy azok formai és arányrendszerbeli továbbélésével épített templomok.**
- **Minorita típusú templomok.**
- **Bulgarita rendtartomány által épített templomok.**

4. tézis: Az erdélyi ferences építészet jelentősége

A kutatás során feltártuk a XVIII. századi ferences építészet jelentőségét, Erdély barokk egyházi építészetében betöltött szerepét. A rangos (városi) barokk templomok nagy hányadát teszik ki a ferencesek által létrehozott épületek.

Ezidáig az erdélyi barokk templomépítészettel foglalkozó szakirodalomból, de még a szűkebb szakmai köztudatból is hiányoztak a ferences épületek, noha jelentőségük és építészeti kialakításuk sok épület esetében több figyelmet érdemel. A ferences rend zárdái megtalálhatók szinte valamennyi jelentősebb barokk kori városunkban, az épületek a városképek fontos szervező elemei, ennek ellenére művészettörténeti, építészettörténeti feldolgozottságuk csekély.

Az emlékkörbe tartozó épületek között található több, építészetileg kiemelkedő, az erdélyi, sőt a magyarországi barokk templomépítészet élvonalába sorolható alkotás (Szamosújvár, ferences templom, Kolozsvár, minorita templom).

A ferences rend nagy számú barokk temploma, és a rend hangsúlyos XVII-XVIII. századi jelenléte fontos szerepet játszott a barokk tér- és építészeti részletformák erdélyi elterjesztésében.

Nagy számú épülete révén az egyszerű, térerányaiban és visszafogott díszítőművészetében sokszor reneszánsz hagyományú ferences építészet az egyik kiindulópontja az erdélyi klasszicista művészetnek a XVIII. század végén.

5. tézis: Az erdélyi ferences kolostorok fennmaradásának lehetőségei

A XX. század végére a rend, illetve az egyház visszakapta az épületek jelentős részét. A kolostorok állapota változó: találunk közöttük jó állapotú és romos épületeket egyaránt. Az épületek többnyire egyházi célokat szolgálnak, néhány kolostorban világi funkciók is működnek. Elemeztük az egyes kolostorok műszaki állapotát és vizsgáltuk jelenlegi funkciójukat, illetve jövőbeni hasznosításuk lehetőségét. Az épületek világi célokra való használhatóságát, kolostorok újrahásznosítására vonatkozó Nyugat-európai példák bemutatása támasztja alá.

A jelenlegi gazdasági-társadalmi helyzetet a kolostorok keletkezésének idejével összehasonlítva megállapítottuk, hogy – bár arányait tekintve az épületeket fenntartó magyar nemzetiségű, római katolikus vallású lakosság száma folyamatosan csökken – a vidéki lakosság városokba áramlása révén (az egyháztól való elfordulás ellenére is) növekszik az épületeket fenntartó gyülekezetek létszáma. Erre alapozva, **a megfelelő régi vagy új funkció megtalálásával hosszú távon biztosítható az épületek megőrzése és fenntartása.** Ezt igazolja, hogy az épületek legnagyobb része az eredeti – vagy ahhoz közel álló – funkcióval működik a XXI. század elején.

Az épületek szakszerű felújításához szükséges szakemberek erdélyi jelenléte biztosítja az épületek műemléki helyreállításukhoz szükséges szakmai feltételeket.